

Boji v življenju v luči Prešernovega Krsta

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

»... de zemlja, kjer vijó viharji jezni,
je skušnje kraj ...«

(France Prešeren, *Krst pri Savici*)

V prvem članku o Prešernovem Krstu pri Savici smo odkrivali Prešernovo izpoved vere, njegovo podobo o Bogu. V drugem članku se bomo ustavili pri vprašanju zla, uničevanja. Izhodišče je pesnikov verz »... de zemlja, kjer vijó viharji jezni, / je skušnje kraj ...« Za človeka je bivanje na zemlji čas in kraj preizkušenj, ko se posameznik sooča z agresijo in samouničevalnostjo, Prešeren pa pravi, da je še bolj pomemben osebni notranji duhovni boj. Kaj se dogaja s človekom v času preizkušnje?

Vojna

Ena najbolj krutih izkušenj je vojna. Koli-ko vojn je divjalo po Evropi! Razlogi zanje so različni: naselitveni, nacionalistični, imperialistični, kolonizatorski, ekonomski, verski, plenilski, ideološki, revolucionarno-prevratniški itd. Vse vojne so krute, saj ljudi ovijejo v svojo črno tančico, zameglijo um in otopijo čustva, da človek dela krutosti, ki jih sicer ne počne. To je čas »viharjev jeznih«.

Prešernovi opisi posledic vojne vihre so pretresljivi. Teh opisov se spominjamo, saj smo se *Uvod v Krst pri Savici* učili v šoli na pamet, zato poznamo krute besede »mesarsko klanje«. Bistveni del vojne je bitka:

»... al komej vrata so odprte, vname se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje:

/.../

in vstane šum, de mož za možam pada.«

Posledica boja je smrt. Prešernov opis tega je še bolj strašen:

»... končano njino je in marsiktero življenje, kri po Kranji, Korotani prelita napolnila bi jezéro.

Gnijó po polji v bojih pokončani trum srčni vajvodí, in njih vojšaki ...«

»Ko zor zasíje na mrlíčov trope, ležé, k' ob ajde žetvi, al pšenice

Foto: AJ

po njivah tam ležé snopovja kope.«

Veliko vojnih viher je divjalo po naši zemlji, na primer osvajanje Rimljanov, vdori Turkov, prva svetovna vojna s Soško fronto, druga svetovna vojna s pobitimi med vojno in še več po njej. Ko sem gledal film *Polja smrti* o rdeči revoluciji v Kam-

bodži, sem se še bolj zavedel, koliko grozodejstev se je dogajalo na naši zemlji med komunistično revolucijo in pod komunistično oblastjo. Prešernov opis se dotika vseh teh 'polj smrti', kajti vojna, ki jo opisuje pesnik, ni zgodovinski dogodek. Prešeren v *Uvodu* izpostavi temeljno vpra-

Igralec Anatol Štern med recitalom *Krstu pri Savici* (foto: Silvo Šinkovec)

šanje pesnitve: Kaj se dogaja v vojni? Veliko verzov uporabi za opis vojne v vsej njeni krutosti, divjaškosti in slepoti. Drago Jančar mu je v tem podoben v romanu *In ljubezen tudi*. Kaj se dogaja s človekom v »viharjih jeznih«? Potem v *Krstu* Prešeren išče odgovor na kruto izkušnjo zgodovine.

Notranji boj

Prešeren loči zunanjo bitko (»šum vunajni«) in notranji boj (»vihar v prsih«, »črv nekdanji«). In v tej notranji motivaciji išče razlog za krutost vojne: »... bolj grize, bolj po novi krvi vpije«. Sla po ubijanju je neizprosna, grozna. Prešeren še pojasni, da tudi sam pozna ta pojav: »... ak prav uči me v revah skušnja moja«. 'Reve' so trenutki skušnjave, ko je človek slabič, reven v svoji moči, da bi se skušnjavi uprl. Ko je človek v objemu lovka teme, nima lastne moči, da bi se jim zoperstavil. Je povsem šibek, nemočen. Zato tema deluje naprej z vso krutostjo, z vso zlobno požrešnostjo.

*»To noč je jenjal vojske šum vunajni,
potihnil ti vihar ni v prsih boja;
le hujši se je zbudil črv nekdanji,
ak prav uči me v revah skušnja moja,*

*bolj grize, bolj po novi krvi vpije,
požrešniši obupa so harpije.«*

Bratomor

Prešeren odpre pomembno temo o bratomoru: *»Slovenec že mori Slovenca, brata.«* V zgodovini človeštva to ni nekaj novega. Prešeren je dobro poznal prva poglavja *Svetega pisma* in zgodbo o Kajnu in Abelu. »Abel je pasel drobnico, Kajn pa je obdeloval zemljo. /.../ Gospod se je ozrl na Abela in njegovo daritev, na Kajna in njegovo daritev pa se ni ozrl. Zato se je Kajn zelo ujezil in obraz mu je upadel« (1 Mz 4,2–5). Ko Kajna napadejo ljubosumje, zavist in jeza na brata, maščevalnost in agresija, ga Bog poišče in ga vpraša: »Zakaj se jeziš in zakaj ti je upadel obraz? Ali ga ne boš dvignil, če delaš dobro? Če pa ne delaš dobro, greh preži nate pri vratih, njegovo poželenje se obrača proti tebi« (1 Mz 4,6–7). Sila zla se v Kajnu kopiči in postaja neustavljiva. Toda Bog želi, da se Kajn odloči sam, da uporabi svojo svobodo in obvlada svojo agresijo, zato mu pravi: »... a ti mu gospoduj!« (1 Mz 4,7). Človek je odgovoren za svoje dejanje, zato se mora zli moči, ki ga peha v nerazumno

dejanje, upreti. Toda Kajn ne vzdrži. Človek se sam s svojo voljo ne more zoperstaviti moči, ki ga preplavi. »Ko pa sta bila na polju, se je Kajn vzdignil proti svojemu bratu Abelu in ga ubil« (1 Mz 4,8). Bratomor je ena najbolj krutih posledic izvirnega greha. Greh (gr. hamartia) je oddaljitev ali ločenost od Boga, od vira življenja. Ko se človek loči od izvira, iz katerega prihaja, je prepuščen temnim silam, ki se pogravajo z njim. Tema zamreži človekovo dušo. Bratomor je strašna realnost najhujših vojn, kjer divjost človeških dejanj doseže svojo skrajno mejo. *»Slovenec že mori Slovenca, brata.«* To je zgodovinska izkušnja slovenskega človeka.

Prešeren prepozna to notranjo nemoč: *»... kako strašna slepota je človeka!«* Človek gre nerazumno daleč v svoji krutosti in slepoti. To notranjo silo opiše še na en pretresljiv način, ko zapiše preveč resničen stavek:

*»Ne jenja préd, dokler ni zadnja sraga
krvi prelita ...«*

Moč teme je tako strašna, da se ji človek ne more zoperstaviti. To je ogledalo, v katerem se mora videti vsak človek in si izprašati vest. Mogoče se tudi v meni kopičijo mržnja, zavist, prezir do brata? O tem vprašanju bi se ob Prešernovem *Krstu* lahko pogovarjali tudi v šoli, saj je to pomemben del domovinske vzgoje.

Misel na samomor

Prešeren odpre še eno pomembno temo, misel na samomor. Kakor je agresija usmerjena v druge, v ubijanje, je lahko usmerjena tudi v človeka samega, v samo-ubijanje. Preveč je primerov v zgodovini našega naroda in tudi danes, v sodobnem, udobnem svetu, ko si ljudje jemljejo življenje. Človek želi pobegniti iz stiske, iz osebne telesne ali čustvene bolečine, pobegniti pred sramotno izpostavljenostjo, pobegniti od odgovornosti. In notranja motivacija tega je »slepa vera«. Tudi v teh dejanjih človeka vodi tema.

*»Premagan pri Bohinjškem sam jezéri
stoji naslonjen na svoj meč krvávi,
z očmi valov globoki brézen meri,
strašné mu misli rójijo po glavi,
življenje misli vzeti si v slepi veri ...«*

In kje je odgovor?

Prešeren se ne zadovolji z opisom krute resničnosti človeške agresije, kajti ubijanje in samouničevanje ne povesta vsega o člo-

veški naravi. Pesnik išče odgovor na vprašanje, kje naj najdemo moč, da se upremo agresivni težnji in destruktivni moči. Pesnik vprašanje nasilja postavi v versko vojno:

»Valjhun, sin Kajtimara, boj krvavi že dolgo bije za krščansko vero ...«

Uveljavljati 'vero ljubezni' z močjo, agresijo, vojno je paradoks sam po sebi. Lepo se sliši, kar pravi Bogomila, ki je skupaj z očetom po misijonarju sprejela vero:

»De pravi Bog se kliče Bog ljubezni, de ljubi vse ljudi, svoje otroke ...«

Črtomiru to ne gre v ušesa. Njegova izkušnja s kristjani je drugačna, zato Bogomilo poziva, naj razmisli o vseh grozodejstvih, ki jih je storil Valjhun:

»Al zmislil ran, ki jih Valjhuna meči so stórilil, in pšic njegovih strela, kaj videli krvi smo v Kranji teči ...«

Toda problematična niso samo Valjhunova dejanja:

»... kristjanov tvojih vse preudari dela ...«
Kristjani res govorijo o ljubezni, toda kakšna so njihova dejanja? In ko vidimo, koliko hudega so storili v zgodovini, lahko s Črtomiro zaključimo:

»... al ni črt nárbolj jezni

njih Bog, ki kličeš ga Boga ljubezni?«

Bog ljubezni je le na ustnicah, dejanja pa kažejo, da je Bog kristjanov zamerljiv, jezen in nasilen. Kje je tu ljubezen? Dvom ni le Črtomirov, ampak je to eden najbolj pogostih ugovorov v zgodovini krščanstva in drugih religij. Prešeren se spopada z večnim vprašanjem: Kakšen je vaš Bog, če je toliko zla na svetu, če tudi vas, ki se imenujete kristjani, vodi zlo?

Prešeren loči Božji nauk in človeško prakso. V zeleni obliki naj bi se oboje stapljalo. Premalo je govoriti, pomembna so dejanja. To je tema, ki jo srečamo že v Svetem pismu in ni nova: »Tako je tudi z vero, če nima del; sama zase je mrtva« (Jak 2,17). Tudi evangelist Janez zatrjuje: Če nekdo sovraži svojega brata, tudi Boga ne ljubi. Vera v Boga in bratroljublje sta eno in isto. Jezus se poistoveti z vsemi najbolj slabotnimi na svetu, zato pravi: »Kar koli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili« (Mt 25,40). Preiščite dejanja kristjanov in videli boste, kakšen je njihov Bog. Nauk potrjuje življenje, vero pa dejanja.

Prešeren predstavi Božji nauk, Božjo željo. To razodene preko pesmi angelov ob Jezusovem rojstvu: »Po celi zemlji vsem ljudem mir bodi!« Vsi ljudje naj bi živeli v miru

drug z drugim. Kajti vsi ljudje, ne glede na vero, spol, raso, narodnost, poklic, status ali vlogo, »smo očeta enega sinovi.« Vsi imamo enega Očeta, zato »ljudje vsi bratje, bratje vsi naródi ...« Zato je naša naloga, da se ljubimo med seboj. To je Jezusova edina zapoved. »To vam naročam, da se ljubite med seboj!« (Jn 15,17). Prešeren natančno povzema Jezusov nauk, ki je predstavljen v evangelijih: »... de ljúbit' mórmó se, prav' uk njegoví.«

Zakaj torej neskladje med Božjo zamisljivo in človeškimi dejanji? Zakaj Valjhun kot kristjan dela takšna grozodejstva? Prešeren pojasni, da to ni Božji nauk, to niso dejanja v skladu s krščanskim naukom:

»Valjhun ravna po svoji slepi glavi, po božji volji ne, duhovni pravi.«

Res je, da so kristjani storili veliko zlih, nasilnih in nemoralnih dejanj, toda to je odgovornost vsakega posameznika. To ni nauk Cerkve. To ni po Božji volji. Prešerenov odgovor je pronicljiv in natančen, ker izhaja iz notranje motivacije. Vsak posameznik mora izbrati med Božjim in človeškim, med lučjo in temo, med svetim in zlom. Prešeren se zaveda pomena osebne odločitve. Človek, ki je v oblasti teme, bo delal strašna dela teme, človek pa, ki je v svetosti, bo deloval v skladu z lučjo. Črtomir to razume, zato pravi:

»Ljubezni vere, in miru in sprave, ne braním se je vere Bogomile.«

Prešeren loči vero človeka, ki je v luči in prinaša sadove ljubezni in sprave, kar daje mir duši, ter vero človeka, ki vero jemlje le kot zunanjo formo, navznoter pa je ujet v temo, zato vero uporablja za druge motive, zlorablja jo za osebne interese: politične, nacionalne, ekonomske, dominantne itd. Zato so verske vojne zlorabljene. Nikoli niso po Božji volji, vedno so sad človekove samovolje.

Kako pa je pri samomorilnih mislih? Črtomir že skoraj konča svoje življenje, toda v njegovi največji temi se pojavi nevidna moč: »... al nekaj mu predrzno rôko ustavi«. Črtomiru se prikaže podoba njegove ljubljenske: »... bila je lepa, Bogomila!« Močna želja, da bi jo še enkrat videl, ga reši smrti. Kasneje mu Bogomila razloži, da je ravno takrat veliko molila za njega. Bogomila trdi, da je Črtomirovo smrtonosno roko ustavil Nevidni zaradi njene molitve: »Kolikokratov sem od tod v samoti klečala, klícala pomoč Marije ...«

Bogomila je prosila, da Črtomir ne bi bil »v oblasti sovražne togote«, da ne bi bil

pokončan s silo zla, zato je prosila, naj ga pred to nevidno roko zla varuje Božja roka: »... naj milost tvoja ga zakrije!« Bogomila prepozna, da je tisto strašno noč, »ko ni noben tovarš se smrti ubranil«, Črtomir čudežno preživel: »In čudno te je tisto noč ohranil ...«

Kakšen je torej Prešerenov odgovor? Valjhun dela »po svoji slepi glavi«, Črtomir si je želel vzeti življenje »v slepi veri«. Slepota vodi človeka v zla dejanja. Zato človek potrebuje Luč, da odžene temo in slepoto. Brez Luči je človek izgubljen. Na prvih straneh *Svetega pisma* piše: »... a ti mu gospoduj!« (1 Mz 4,7). Kaj naj bo gospodar nad impulzom, naj bo močnejši od teme, ki ga vleče v kriminalno dejanje. Prešeren za razliko od Kajna vidi Luč, odkrijeta jo Bogomila in Črtomir.

Kaj se je to zgodilo

Kaj se je to zgodilo z nami, da nismo več kakor prijatelji?

Kakor da nismo nikoli bili popotniki istih poti in dni.

Kakor da nas isto ne veseli, isto ne žalosti in boli.

Kakor da so se strgale vse vezi, duha in srca in krvi.

Kakor da smo zašli, se zgubili v temi.

In kakor da ne sledimo vsi luči iste luči.

Kaj se je to zgodilo z nami, da smo postali – vi in mi?

Kuntner, Tone (2018): *Zamrznjena Pomlad*. Ljubljana: Karantanija, str. 32.